

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.



Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.



SZAMOSÚJVÁR.

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
1901.



Tartalom.

- A hajdani Örményország töldjében.* — Régészeti leletek a Tigris és Eufrates között. — M. A.-tól.
Lukács Béla. — Sz. K.-tól.
Az „Armenia.” — A szerkesztőségtől.
Mágisztrosz Gergely XI. századbéli örmény író. — Dr. Pátrubány Lukácstól.
Anyám (költemény). — Kritsa Klárától.
A falusi örmény kiköltözésének okai. — Sz. K.-tól.
A mi középiskolánk. — Szongott Kristóftól.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

- Vörösmarty „Zalán futása.”
Szamosújvár alapítása . . .
II. Vilmos és Abdul Hamid.
A régi világból . . .
A sáh vásárlásai.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

- Leó pápa gyermekkori költeménye.
Uj franczia-örmény szótár.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

- A szmirnai főkonsulatus.
Uj piac a Keleten.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

- Keletről hozott örmény szokás.
Öt nyelvű feliratok.
Phing tanár.
Babyloni serleg.

Az „Armenia“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona egyes füzet ára 80 fillér.





LUKÁCS BÉLA.



A hajdankori Örményország földjében.

— Régészeti leletek a Tigris és Eufrates között. —

Nagy fontosságú archaeologiai felfedezések híre érkezik az emberiség ama legrégebb lakóhelyeiről, melyet a Tigrisnek és Eufratesnek a medrei határolnak.

Csodával határos dolgok történnek. Feltárul az emberiség ama bölcsőhelyének a földje s a buvároknak álmélkodó tekintete oly leveles táron pihen meg, a milyenről a tudósok képzeletük legmerészebb csapongásában sem álmodhattak. A biblia, a divatból kiment ó-szövetségi könyvek, a melyekről már jó ideje gúnyos kicsinyléssel beszél a tudományos világ, a melynek számára már-már a mesés könyvek sorában jelöltek ki helyet, a történetbuvárok előtt újra visszanyeri régi tekintélyét.

S mily különös dolog! Épen a Szentírásnak leginkább mondaszerűen hangzó részei, épen Mózesnek a könyvei azok, a melyeket meglepő módon igazolnak és megerősítenek több pontjukban a legutóbbi évek ásatásai.

Óriási könyvtárakat hoztak napfényre ezek az ásatások. Könyvtárakat, a melyek — szerencsére — nem a szó tulajdonképeni értelmében vett könyvekből állanak, mert ezek nem élhették volna túl a föld gyomrában az évezredeknek pusztító munkáját, hanem téglákból beléjük égetett ékiratokkal.

És ezek a téglák oly hihetetlenül régi időknek embeireiről és eseményeiről adnak nekünk hírt, a melyekről mindeddig egyetlen történeti munka sem emlékezik meg, a melyekről mindössze is csak néhány hézagos és töredékes jelzés maradt reánk.

Még nem betűzhették ki egész tömegét ezeknek a tiszteletreméltó ősrégi feljegyzéseknek. Évek fognak még eltelni, a míg ez az óriási munka teljesen elkészül. De azokból

is, a mik már fel vannak derítve, felette csodálatos és meglepő értesüléseket nyerünk s történetileg bebizonyultaknak látunk oly elbeszéléseket, melyeket eddig a dajkamesék közé sorolt a tudós világ.

Egy dolog máris teljes bizonyossággal áll előttünk: az tudniillik, hogy az emberiség életkora nem csupán megszámlálhatatlan sorára az évezredeknek nyúlik vissza, hanem hogy messze, messze túl azon időkön, a melyektől a legtöbb régi nép a világ keletkezését számítja, már igen fejlett kulturák léteztek, és pedig olyanok, a melyeknek még régibb évezredek fejlődés a szükségszerű előfeltétele. Ezen a téren még nagy meglepetések várnak reánk, ha ki lesznek majd buvárolva mindazok a helyek, a melyeken egykoron polgárisult emberek éltek.

Milyen kicsinyléssel beszéltek a tudományos világban s beszélnek még manapság is az ó-szövetségi könyvek patriarcháiról! A legjobb esetben is személyesítőknak, symbolumoknak tekintették őket, de egyszerűen kinevették azt a naiv embert és szánakoztak fölötte, a ki például abban a nézetben volt, hogy Ábrahám valóban élt és létezett.

Ám a legújabb ásatások a hajdankori Örményországnak ősrégi kulturái emlékekben gazdag földjén, a Tigris és Eufrates között egészen új világitásba helyezték a Genesis-nek ide vonatkozó előadását. Kitűnt ezekből az ásatásokból, hogy azok a helyek, melyekről az ó-szövetségi szentírás megemlékezik, valósággal léteztek s hogy az események, melyeket a szent könyvek leírnak, tényleg megtörténtek.

Ábrahám a Genesis adatai szerint mint Therach vagy Tharah fia Ur-ban, Chaldeában született. Ez az Ur, melynek fekvését a biblia nem írja szabatosan körül, semmiként sem volt megtalálható, úgy hogy a tudósok egyáltalán kétségbevonták a létezését is. Azok a felfedezések azonban, melyeket Taylor és Rawlinson ezelőtt ötven évvel tettek, feljogosították őket arra a feltevésre, hogy Ur az ősrégi hajdankorban a napon kiégetett téglákból s vakolatul szolgáló földszuroknak egy neméből épített város volt az Eufrates jobb partján. Eredetileg kikötője volt itt a perzsa-öbölnek; mostanság a maradványai több mérfölddel feljebb találhatóak az Eufrat-deltának évszázados lerakódások

által a történeti időkben bekövetkezett beiszapolódása következtében, a melyek az Eufratest a Tigrisnek mellékfolyójává tették.

Ur a védnöksége alatt állott a hold-istennek, Sán-nak, a kit Haran-ban is imádtak, a hol Ábrahám az atyjával pihenőt tartott, a midőn az Urnak a parancsára Kanaánba mentek. Haran, a Keletet a Nyugattal összekötő nagy kereskedelmi útvonal mentén fekvő város, a karavánok megállapodási helye volt s nemzetközi piac, a hol kicserélték a világ minden tájáról oda hozott terményeket. Taylor és Rawlinson következtetései természetesen csak hipotesisek voltak, ezeknek az igazságát és helyes voltát azonban fényesen bebizonyította legközelebb Hoffmann M. C., a new-yorki theologiai seminariumnak a dékánja.

Ez a tudós férfiú ugyanis néhány héttel ezelőtt egész gyűjteményét fedezte fel az assyr tégláknak és hengereknek, a melyekbe bevéselt és beégetett ékírásokat egy másik angol tudósnak, Radan Hugónak sikerült kibetűzni. Ezek az írott emlékek bámulatosan régi időkben az Ábrahám születését három évezreddel megelőző korszakra nyulnak vissza. Lehetővé teszik a hatvanhat évszázad előtti babyloniai királyok chronologiai jegyzékének az összeállítását s tanúbizonyosságot tesznek arról, hogy földünknek ezen a részen a polgárisodás már ötezer évvel a mi keresztény időszámításunk előtt a polgárisodásnak magas fokát érte el.

A „new-yorki táblák“-ból, a mint ezeket a legújabban felderített történeti okmányokat nevezik, megtudjuk, hogy az ó-testamentomi Ur városa az Eufratesnek balpartján, a Satt-el-hab mellékfolyó betorkolásának a közelében feküdt. Eleinte csekély jelentőségű helység volt; később azonban, Lugalzaggsi király idejében szép virágzásnak indult. Ez a király, mint a téglába égetett ékíratoknak egyike mondja, felemelte a várost, mint „csillagot az égnek tetejére.“

Az Ur-ban székelő királyok más városok fölött is uralkodtak. Nem tudható, meddig volt a dynastiájuk birtokában a hatalomnak, de arról felvilágosítást adnak az ékíratok, hogy Örményország nagy királya, Sargon Ur városát is több más várossal egyetemben bekebelezte a birodalmába, s hogy

a fia Naram-Sin fényes eredménnyel folytatta tovább a hódítás munkáját.

Három évszázaddal Sargon után a trón papi fejedelmek birtokába jutott, a kiknek sorában Gudea volt a leg-híresebb. Ez a pap-király megnagyobbította a birodalmat, templomokat építtetett, arany-, réz-, vasbányákat ásatott s pártolója volt a művészetnek és tudományoknak. Majd ismét Ur-városbeli királyok kerültek sorra, a kiknek egyike, II. Bur-Sin kétezeröttszáz évvel a mi időszámításunk előtt áldozatául esett a délvidéki felkeléseknek és az északi népek betöréseinek.

Alkalmasint ezek a zavarok és villongások indították Therach-ot és fiát, Ábrahámot Ur városának az elhagyására. Ekkor merülnek fel Kedorbaomer clam-i királynak és Amraphel sinear-i királynak a nevei. Ezekkel és más uralkodókkal Ábrahámnak és embereinek makacs tusákat kellett megvívniok, a mely hadjáratok egyikében megszabadítja foglyul esett unokaöccsét, Loth-ot.

Mindezeket az uralkodó-neveket, melyekkel az ó-szövetségi könyvekben találkozunk, a küzdelmeket, melyeket ezek a könyvek leírnak, újra megtaláljuk az assyr ékíratokban. És ezek az okmányok hitelesek és egykorúak. Azoknak a hatalmasoknak a rendeletére készültek, a kik véghezvitték a tetteket, melyekről hírt akartak adni az utókornak.

Az ékíratok tanúsága szerint nem lehet Ábrahámot annak a jámbor, békeszerető, juhokat legeltető patriarchának tekintenünk, a mint képzeletünkben él. Vitéz hadvezérnek kellett lennie; be volt avatva a chaldeai tudományok titkaiba; s hogy az egy isten-imádásnak hódolt, nem pusztá véletlen folytán, hanem megfontolás által kifejlődött meggyőződésből történt. Nem ok nélkül szemelte őt ki Jehova egy csomó nép atyjának; fényes tehetségei és erényei által mintegy hivatva volt arra, hogy az emberiségnek egyik vezére legyen s ennek a küldetésének teljes mértékben meg is felelt.

* * *

A hajdankori Örményországnak véráztatta földjének mélyében rejlő tudományos kincsek még igen kis mértékben

vannak kibuvárolva. Ha valamikor a török hatóságok a művelődésnek és a szellemi fejlődésnek igényei iránt hozzáférhetőbbekké lesznek, Örményország földjéből is előreláthatólag sok ritkabecsű emléket fogják napfényre hozni azoknak a régi korszakoknak, a melyek eseményei elválaszthatlanul összefüggenek az emberiség östörténetével. Ezeknek a feltárása mindeddig a legtöbb esetben alig leküzdhető akadályokba ütközött. Ez a munka is az új századnak maradt fenn, a mely ezen a téren is minden valószínűség szerint becses felfedezésekkel fogja meglepni az utánunk következő nemzedéket.

M. A.



Lukács Béla.

„**A** politika és közélet ismét elvesztett egy derék, tiszta jellemű, munkás harcost“ . . .

Engemet Lukács Bélához még a tanuló-korban kötött őszinte barátság fűzött. Egy időben jártuk a gymnasiumi tanfolyamot Gyulafehérvártt. Száva Alajos nevű örménynél (a nyugalmazott bányatanácsos urat Isten még sokáig éltesse!) volt szállva. Én két osztálylyal feljebb jártam. Azután elváltunk. Én haza jöttem és elfoglaltam tanári állásomat; ő pedig jogi tanulmányainak befejezése után a hirlapírói pályára lépett. Mikor felejthetetlen emlékü volt derék képviselőnknek: G a j z á g ó S a l a m o n-nak Fatime nevű szép, eszes, jólelkű leányát vette nőül, — már az államszámvevőszéknél szolgált. Gajzágó, mint kinevezett számvevőszéki elnök lemondván képviselői állásáról, Szamosújvár városa helyébe tehetséges, fiatal vejét: Lukács Bélát választotta meg képviselőjének: választói nevében én üdvözöltem az új képviselőt, ki a Szappanyos-féle háznál (Vizútcza) volt szállva. A képviselőséget tehát nem az írói toll — mint néhány lap mondotta — szerezte meg Lukács Bélának, hanem gyönyörű neje (kit a válasz-

tás után Herrmann Otto, Papp Miklós lapjában: a „Magyar Polgár“-ban „Gajzágó Fatum“-ának nevezett); mert ha Lukács nem a Gajzágó Salamon leányát veszi nőül, Szamosújvár nem őt választja képviselőjének . . . Azután fokról fokra emelkedett. És most hadd beszéljenek helyettem a lapok:

A jó szerencse elkísérte őt a halál kapújáig. Mint szegény¹⁾ ifjú került Budapestre és csakhamar ismert író lett. Közpályája nehéz volt, de mindig előre vitte. Mint képviselőt szőlítették a Magyar Államvasutak élére, onnan lépett az államtitkárságba. Baross Gábor tette államtitkárrá, Wekerle tette miniszterré. Ennek a két államférfiúnak elismerése eléggé bizonyítja, hogy Lukács Béla kormányzati talentum volt, erő volt. Mikor miniszteri pályája véget ért, azt az ambíziót tűzte maga elé, hogy Magyarországot mint önálló államot fogja Párisban a világnak bemutatni. Hogy miképen oldotta meg ezt a feladatot is, arról klaszszikus tanúságot tett gróf Apponyi Albert választói előtt mondott beszámolójában. Mialatt közpályáján sikerről sikerre haladt, addig családi élete a legideálisabb boldogságban folyt le: szép és okos, nemes és szerető hitvest, gyönyörű gyermekeket látott maga körül s mindeniket külön-külön a rajongásig szerette. Nem hiányzott tehát földi pályafutásából semmi, a mi az életnek tartalmát, becset és diszt adhatott . . . („Pesti Napló“).

*

Ha el nem fogadja a kormánybiztosságot, még most is életben lenne. Közölt Korbuly Józsefnek a lapja: a „Hazánk“ egy képet, melynek czime: „Tetemrehívás.“ Lukács a ravatalon, lábainál egy csúf női alak, melynek ruháján ez van: „Rágalom.“ A kép alatt pedig ez olvasható:

„Én őt meg nem öltem,
Hanem a tört én adtam neki.“

¹⁾ Még igen is gazdag volt; apját Lukács Simont Zalathna és környéke ilyen név alatt ismerte: „Lukács bogát“ (a gazdag Lukács). Azt mondják, hogy igen nagy vagyona volt. Ha a hiányt egészen a magából fizette volna, még maradt volna neki is elég.

És ez a kép mondja az igazat. Nem zavart állapotában ugrott a Duna hullámai közé, hanem erre a szerencsétlen lépésre előre el volt határozva. „Engedj meg, hogy oly sok kellemetlenséget okozok neked“ — így szólott utoljára nejéhez (a jelen alakot: „okozok“ a jövőre [okozni fogok] értette). Elment és többé nem tért vissza. Ez bucsúzás volt . . . És a ki így szól, az elméjében nem zavart, az el van határozva a legvégsőre is. Igen, mert a megtestesült becsületesség a nemtelen, meg nem érdemlett rágalmat nem tudta elviselni. Én, ha helyette vagyok, kifizetem az egész különbözetet, azután lemondok minden állásomról, még a képviselőségről is és megyek Zalatnára — pihenni. „Beatus ille, qui procul negotiis.“ És ő a boldogságot — mert megutálta az embereket, nem a magányban: Zalathnán, hanem a hullámok közt kereste . . .

Miklós Ödön helyettes kormánybiztos egy hírlapírónak ezeket mondotta elhunytról:

A magyar sajtónak, mikor Lukács Béla emlékéiről ír, a legtisztább tollat kell mártania a legtisztább kalamárísba. Lukács Béla maga volt a becsületesség és tisztesség. Élete egy nagy munka volt, egy nagy szolgálat, melyet szinte emberfölötti erővel teljesített az országnak. Emlékéhez a gyanúnak még árnyéka sem fér. Elszámolás nehézségeiről beszélni nem lehet; mert ilyenek soha sem voltak. Lukács Béla, illetőleg a kormány biztosa hónapról hónapra elszámolt a kormánynak s nem tudom, hogy mi lenne az, a mi még elszámolva nem volna. A mi azt a vizsgálatot illeti, mely ellene folyt volna egy névtelen feljelentés folytán, ahhoz neki semmi köze sem volt, az a kormánybiztosság egy hatodrendű műszaki alkalmazottjának ügye volt. Ujra hangsúlyozom: Lukács Béla rászolgált arra, hogy emléke örökké tisztán maradjon a közvélemény előtt. („Pesti Napló“).

*

Ésti homályban egy fekete kocsí robog a városon át, keresztül a Dunán s megáll a kereskedelmi miniszterium palotája előtt. Koporsót emelnek le a kocsiról és viszik az udvarra, föl az emeletre, a tompa feketeségbe, a ravatalra . . . Lukács Béla így érkezett oda vissza, a hol nemrég

még első ember volt, a hol erejének, tudásának és szorgalmának legjavát feláldozta, a köz boldogulására. A halott ott fekszik most a kereskedelemügyi miniszterium első emeletén, az ülésteremben. Ezek a falak nem ezt a nyugvó, szóvalan Lukács Bélát ismerik. Holnap délután innen is elviszik az ország halottját és átadják az anyaföldnek, a melyet vérevel áztatott a halott családja. És számunkra megmarad a hirtelen elmulás problémája, meg ennek a puritán munkás embernek sikerekkel teli, ragyogóan tiszta emléke . . .

Saját alkotásaihoz tapad Lukács Béla elmulásának szomorú emlékezete. A Ferencz-József-hidról vetette le magát a Duna vizébe és a hidon örök időkre hirdeti a márványtábla: — „E hid építése megkezdődött 1894-ben Wekerle Sándor miniszterelnöksége, Lukács Béla kereskedelmi minisztersége idejében . . . (Budapesti Napló“).

*

A megdöbbenés és a fájdalom az egész ország részvétét kiváltotta. Egész nap fogat fogat után érkezett házához és közéletünk előkelőségei egymásután látogatják meg vigasztaló szavakkal a szomorú családot. A részvét-iratok tömegesen érkeznek.

*

A magyar kir. kereskedelmi miniszterium mély megilletődéssel jelenti nagyméltóságú erzsébetvárosi Lukács Béla uruak, Ő császári és apostoli királyi felsége valóságos belső titkos tanácsosa, az I. oszt. vaskoronarend vitéze, az orosz fehér sasrend és szerb Takova-rend nagykeresztese, a francia becsületrend tisztí nagykeresztjének tulajdonosa, Marosvásárhely I. kerületének országgyűlési képviselője, az 1900. évi párisi nemzetközi kiállítás magy. kir. kormánybiztos stb., nyugalmazott kereskedelemügyi magyar kir. miniszternek f. hó 7-én, életének 54. évében történt gyászos elhunytát. A boldogultnak hült tetemei folyó évi ján. 10-én délután 3 órakor fognak a kereskedelemügyi miniszterium palotájában a róm. kath. vallás szertartása szerint beszentettetni és a Kerepesi-úti temetőben örök nyugalomra helyeztetni. Budapest, január 8-án. Áldás emlékére!

*

A király egy udvari tanácsos által fejezte ki részvétét. A sok részvétírat közül itt csak kettőről teszek említést :

Kegyelmes Asszonyom! Az elhíhetetlen hír, az elképzelhetlen gyász-eset mint villámcsapás ért bennünket, mely Kegyelmes Asszonyom szívére lesújtott. Ha a hazafiúi nagyságnak, a közhasznú munkásságnak, a példás becsületességnek, a kiérdemelt hírnévnek ez a végjutalma, miért küzdjük akkor végig az életet? Ha egy férfit, a kit éles szavak kikerültek, a ki pánczélozva volt aczél-erényekkel, egy tövis képes megölni, mit kerülünk ki akkor itt e földön? Ha egy nagy alakot, kit az elismerés minden csillagai felékesítettek, mindezen csillagok sem voltak képesek fölemelni, mit keressünk akkor a magasban? Mélyen és őszintén osztozunk nőmmel együtt Kegyelmes Asszonyom nagy fájdalmában; reánk nézve is feledhetlen jó barát volt a megdicsőült, kinek örök üdveért imádkozni meg nem szününk. Isten adjon Kegyelmességed sebzett szívének vigasztalást szeretett szép gyermekei jövődő boldogságában és abban a tudatban, hogy megboldogult férjének emlékét az egész nemzet, az elismerő külföld s a hálás utókor fogja magasztalólag föntartani. Jókai Mór.

Lukács Béla halála alkalmából Picard, az 1900. évi párisi nemzetközi kiállítás francia kormánybiztosa, Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszterhez igen meleghangú részvétíratot intézett, melyben a többek között a következőket írja :

Igaz és mély szomorúsággal írom e sorokat azon pillanatban, mikor tudomásomra jutott Lukács Béla ő exczellenciája halálhíre. Kegyelmes uram tudja, hogy mily nagyra becsültem a magyar kormánybiztost, ismerte érintkezésünk szívélyességét, mely mindvégig változatlanul megmaradt, és látta azon nagyrabecsülést, melylyel nagy értelmisége és szeplőtlen jelleme iránt viseltettem. Kegyelmes uram saját szemeivel győződhetett meg párisi tartózkodása alkalmával azon fényes sikerekről, melyeket kiváló képviselőjük ottan el tudott érni. Súlyt helyeztem arra, hogy késedelem nélkül fejezzem ki legőszintébb részvéte-met azon csapás alkalmából, mely Lukács Bélának nem-

csak személyes barátait és összes honfitársait, hanem azokat is érte, a kik, mint magam is, az elhunyt ritka érdemeit megtanulták ismerni és becsülni.

Picard, Lukács Bélánéhoz a következő levelet intézte;
Asszonyom!

A legmélyebben megrendülve értesülök Lukács Béla ö nagyméltósága elhunytáról.

Egy napot sem akarok késni azon kéréssel, hogy fogadja asszonyom hódoló részvéteimet.

Annak a benső viszonynak az emléke, a mely Lukács Bélához fűzött, nem fog elhomályosulni elmémben, mindig emlékezni fogok egyenes jellemére, nagy képzettségére, rendkívüli jóságára.

Mi, munkatársaim és én, a legmélyebb részvéteket érezzük a sorscsapás miatt, mely önt oly kegyetlenül sujtja.

Fogadja asszonyom fájdalmas rokonérzésemmel együtt legtiszteletteljesebb hódolatom nyilvánítását

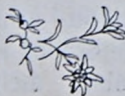
A. Picard, vezérbiztos.

*

Szamosújvár városa, melytől boldogult 1872-ben első ízben nyert képviselői mandatumot, gyönyörű pálmakoszorút helyezett ravatalára; a koszorú széles fekete szalagján ezzel a felirással: „Egykori országgyűlési képviselőjének — Szamosújvár szab. kir. város közönsége.“

Boldogult lélek! ki egész életedet a közjó érdekében folytatott szakadatlan munkásságban töltötted, — és azért embertársaid közül némelyek hálátlansággal fizettek — 1872-ben Szamosújvártt a Viz-útczán a többek között így szólottam hozzád: „Vedd és lobogtasd elveink zászlóját a hongyülésen magasan!“ — most utolsó „Isten hozzád“-ot mondva azt kívánom, hogy nyughatalan tested lelje meg az anyaföldben pihenő nyughelyét, szép lelked előtt pedig, mely mindig a világosságot kereste, — „fényeskedjék az örök világosság!“

Sz. K.



Az „Armenia“.

Folyóiratunk, mint egyetemes magyar-örmény havi szemle, nem üzleti szempontból alapított (még csak a hirdetési oldalt se használta ki jövedelemszerzésre); mint közhasznú irodalmi vállalat, — magyar irodalmi szempontból is — közelismerés szerint saját szakmájában, sőt az általános orientalisztikai (keletismei) téren is, hazánkban úttörő. Mint ilyen, annak megalapítása, valamint 14 éves fennállása, további megerősödése és állandósítása nem egy ember (a szerkesztő-kiadó) magánügye, magánérdeke, — a ki eddig is sajátjából áldozott annak fentartására és ezentúl is áldozni fog; mert ez a folyóirat tulajdonképp egy intézmény (institutio) a város, az örmény kath. egyház, az örmény nemzetiség és a magyar tudományos időszaki sajtó érdekeiben, — egy 125 munkatársra támaszkodó közlöny (organum), melyet ignorálni ma már nem lehet, eldobni oktalanság volna. Lassanként vitta ki az érdemlett elismerést hazánkban, a tudósok, a művelt olvasó közönség és a szerényebb szellemi igényű társadalom körében egyaránt. Közölt hosszabb-rövidebb, szakszerű és népies, magyar és örmény szempontból közérdekű, szóval polihisztórikus dolgozatokat, — de tagadni nem lehet, hogy a közművelődésre a maga körében tett annyi nevelő hatást, a minőt egy Szamosújvárhoz hasonló provinciális város, saját vidéki közlönyétől hasztalan várt volna. A magyar havi folyóiratok közt elfoglalta az örménységet megillető helyet, becsületet szerzett az örmény névnek, ápolta a nemes és kegyeletre érdemes örmény hagyományokat és öntudatot s közvetlenül úgy, mint közvetve oly eredményeket mutathat fel, melyeket egyenként részletezni az irodalomban tájékozottak előtt teljesen felesleges!

A szerkesztőség.



Mágisztrosz Gergely XI. századbeli örmény író.

Mágisztrosz Gergely előkelő örmény főrangú családból származott: a Bákla vuni nemzetségbeli Vászágnak fia volt, ki, atyja vértanú halála után

más főurakkal egyesülve, a Pákráduni II. Kákigot tevő örmény királyllyá, de később ellenségeskedésbe jöven a királyllyal, ki azt hitte róla, hogy ő az oka annak, hogy Áni a görögök részéről annyi kárt szenvedett, kénytelen volt elhagyni Ararát vidékét, s Dáron vidékére költözött, hol kolostorokat kezdett építeni és szent Gárábéd templomát, de újból üldöztetvén Kákigtól, ezeket az épületeket Héráhá d ügyvivőjére (kardzágál) bizza, ő maga pedig Bizánczba megy. A császári városban nagy tisztelettel és kitüntetéssel fogadják, és Konstantin, valamint Monomáchosz császárok is bizalmukra méltatják s határaikon hőiesen harczolván, a dux melléknevet nyeri.

Látva mindezeket az örmény király, még jobban megbizonyosodik abbeli véleményében, hogy Gergely áruló s ily értelmű levelet is ír neki, mire nem késett ő sem magát ügyesen és bölcsen védelmezni, de még ezzel sem tudta az örmény király gyűlöletét magától elfordítani.

Midőn a görögök árulással Ánit bevették, Mágisztrosz Konstantinápolyba ment, hol akkor Kákig király is ott volt, hogy segítségére legyen neki az örmény királyság megszüntetésének megakadályozásában, de látván, hogy fáradozása hiában való, ő is átadta örményországi várait Pécsnit, Gájeánt és Gájdzont a görögöknek és azok helyet Mesopotamiában, mely akkor Bizánczhoz tartozott, vásárolt városokat és földeket és oda költözött, dároni uradalmát Mámigoni Thornignak adván át.

Azóta élete hátralevő részében jótékonyossággal és irodalmi munkálkodással foglalkozott 1058-ban bekövetkezett haláláig.

Irodalmi munkáit nagyban dicsérik, így Snorháli és Lászdiveczhi is. Mágisztrosz maga is említi irodalmi munkálkodását leveleiben. Több tanítványa közül Párszeghet és Jeghisét névleg ismerjük. Mind a kettő később püspökké lőn, míglen Mágisztrosz fia, atyja befolyása alatt az ájtatoskodásban és tudományosságban egyaránt kitünvén, a gáthughigoszi székbe jutott.

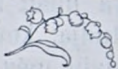
Mágisztrosz kiváló író, levelei (thughthéré), számszerént mintegy nyolczvan (uthszuni csháph), tanuskodnak éles eszéről és alaposágáról. Örmény fő, a hellén

tudományosság emlőin nevelkedve és nagyranőve („háj midkh mē hellátákán kidutheámp szénádz“ Kárekin 576).

Nevezetes adatokat találunk egyes leveleiben az iráni mondákra vonatkozólag, a mint ezt Cháláthiánczh Gergely, a tudós moszkvai örmény tanár, kimutatta: *Fragmente iranischer Sagen bei Grigor Magistros* (Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes 1896 I. Sprachwissenschaftliche Abhandlungen I. 74).

Mágisztrosz irt nyelvtani és költői munkákat is, és sokat fordított görögből, a mint erről maga is tanuskodik, de ezek a fordítások csak részben maradtak ránk.
Budapest, 1900. decz 29.

Dr. Patrubány Lukács.



Anyám!

*Ű*g egymáshoz közel voltunk
S ketten együtt megosztottunk
Örömet és bánatot,
Addig kedves volt az élet:
Mert az anyai szeretet,
Nekem mindent kárpótolt! . . .

Ha szívembe beköltözött
Egy kis öröm, az nagyra nőtt,
Midőn veled közöltem! . . .
S ha bú tölté el lelkemet,
Hullatva fájó könnyeket,
Enyhülést tőled nyertem!

Sötét lett nekem az élet,
A mióta nem pihenhet
Tekintetem arczodon.
A távolság megmérhetlen,
Mely téged elvátasztt tőlem . . .
Ez fáj szívemnek nagyon!

A csendes, bús temetőben,
Lent a sötét föld mélyében
Porlad szerető szived . . .
Nem érzesz már több fájdalmat,
Nyert ígért örök jutalmat,
A te nemes jó lelked!

Fényhonodból jöjj el hozzám
Álmomban oh édes anyám!
És mondd, hogy nemsokára,
Az Uristen kegyelméből,
Elköltözhetem e földről
Én is a szép hazába.

Addig kérjed a jó Istent:
Segéljen, hogy a keresztet
Legyen erőm hordozni:
Békén szenvedni alatta,
Hogy érdemes legyek majd a
Fényes hazába jutni!

Kriszta Klára. ♪



A falusi örmény kiköltözésének okai.

Gyakran halljuk, hogy Török-Örményország falvaiból az örmények kiköltöznek és Konstantinápoly-, Szmyrna-, Trebizon-, Számszon-, Erivánba, Tiflisbe, Pho-thiba és másfelé mennek. Mi az oka ezen kiköltözésnek? A főbb okok következők:

Habár Török-Örményországot az Isten sok természeti gazdagsággal áldotta meg, mégis ez igen elmaradt ország. Nincsenek közlekedési útai, azért terményeit nem is viheti piacra. A falusi örmény terményei után tizedet fizet a kormánynak; ez az adó reá nézve nagyon nyomasztó és mivel az utak hiánya miatt a termény nélkülözhető részét elárúsítani nem tudja, keveset vet, hogy kevés tizedet adjon. A tizeden kívül még sok más adónem terheli a falusi lakost, mit pénzben kell lefizetnie; de pénze nincs, mert terményeit nem tudja értékesíteni. Azért költsönhöz folyamodik. De a költsön nagy kamatai nőnek, a ki nem fizetett adó szaporódik. Most mit csináljon? Van gabonája, de abból pénzt nem tud előteremteni: ott rohad az a magtárban. A hitelezőnek pedig kamatot kell fizetni, aztán az adóvégrehajtó sem várakozik! Ekkor a kénytelen-ség az utolsó eszközt nyújtja kezébe. Vérző szívvel búcsút vesz övéitől, otthagya kedves tűzhelyét: kiköltözik és vagy a tengerpartra megy, vagy valamely nagy kereskedővárosba és itt igyekszik szántás-vetéssel, kézi munkával, vagy kereskedéssel annyit szerezni, hogy ne csak az adót fizethesse, hanem még adósságait is lassanként törleszthesse.

Ötvenezer ifjú keresi így az idegenségben, távol hazájától, távol családjától — keserű kenyerét. A nemzet nem gyarapodik; mert a kiköltözöttek nagyobb részt nötelenségben élnek. Ime ez az oka a kiköltözésnek és ime a kiköltözés vigasztalan következménye.

Most elmondom azt is, hogy évenként mennyi adót fizet egy-egy falusi család. Vegyünk fel például egy tíz tagból álló családot, kik közül 5 a nőnemhez tartozik. Ne szóljunk a nőkről, hanem tegyük fel, hogy az első 5 közül egyik tehetetlen öreg, a második gyenge, beteges

ifjú, a harmsdik még csak gyermek és a negyediket a bölcsőben ringatják; akkor csak egy a munkabíró ifjú, de azért a katonai adót 5 személy után kell fizetni, mi a 4 rubel tesz évenként 20 rubelt (32 frt 20 kr.). Tegyük fel továbbá azt, hogy ez a család évenként fogyaszt 300 but buzát, akkor ezután tizedben 30 but buzát fizet a kormányznak, vagy pénzben 6 rubelt (9 frt 73 krt). És ha e család földje 1000 rubelre van becsülve, akkor földadóban tartozik fizetni 5 rubelt (8.15; $\frac{1}{2}$ ‰). Ha e családnak 20 juha van, akkor egy juh után fizet 3 ghurust (10 kr. = 1 ghurus); 20 juh után 2 rub. 80 kopekat (4.46). Végre minden férfi tag (ide értetnek a fiú-gyermekek is) tartozik évenként öt napi állami munkát (út-, vagy vármunkát) végezni, tehát az öt tagra esik 25 nap. De mivel a hely, hol dolgoznia kell, néha oly messze esik falujától, hogy 10 napot eltart az odamenet és 10 napot a visszajövet, úgy hogy 5 napi munkájával együtt összesen 25 napot veszít, azért némelyek ezt az állami munkát pénzzel váltják meg. Öt személy után kell 1 r. 80 kop. (2.83) fizetni. Ha a 20 r. katonai adó, a 6 r. tized adó, 5 rubel földadó, 2 r. 80 kop. juhadó és állami munka megváltásért fizetendő 1 r. 80 kopekához még hozzáadunk 2 rubelt, mit a gyümölcsfák és egyéb terményekért, mint tizedet kell fizetni, akkor az egész tesz 37 rubelt és 60 kopekát (60 frt 31 kr.). Ennyi adót fizet egy 10 tagból álló család, kik közül ötön a nőnemhez tartoznak.

Vajjon képes a falusi örmény család ezt az összeget előteremtteni oly országban, hol pénz nincs, a hol a termények olcsók, mert utak nincsenek; a hol nincs kereslet. Nem képes; azért a család egy vagy két tagja kiköltözik, hogy az idegenben szerezzen pénzt.

Sz. K.



H) A mi középiskolánk.

1. Fejezet. A „Ratio Educationis.”

„Mária Terezia királynő által kiadott „Ratio Educationis” volt, mely az egész tanügyet és így a gymnasiumot is szabályozta. Ennek értelmében a gymnasiumnak három foka volt: az első a három évig tartó grammatikai fok (első, második és harmadik osztály); a második a két évből álló gymnasiumi kurzus (negyedik és ötödik osztály) és a harmadik a filozófiai tanfolyam, mely két évig tartott (hatodik és hetedik osztály).

1806-ban megjelent a második „Ratio Educationis,” mely az első Ratio gymnasiumának irányát és tantervét alig, de szervezetét annyiban változtatja, hogy a gymnasiumi oktatás ideje immár nem hét, hanem nyolcz évre terjed. Az alsó fok (kis gymnasium: a négy alsó osztály), a harmadik pedig a két éves bölcsészeti tanfolyamból áll (hetedik és nyolczadik osztály). Katholikus gymnasiumaink egész az ötvenes évekig a két Ratio által teremtett alapon állottak.” (Pallas-Lexicon).

2. Fejezet. A gymnasium előnyei.

A főkormányzék (Nagy-Szeben 1786. okt. 26-án kelt) rendeletével meghagyja, hogy a város, mely derék közpénztár felől gondoskodott és melynek polgárai tehetőségűek, állítson fel kebelében középiskolát. („Dignata est sacratissima Sua Mtas medio Benigni Decreti sui Aulici de 16-ta mens. Aug. emanati benignam suam mentem eo declarare ac respective per benigne jussisse, ut cum in Gremio D. Vestr. cives facultatibus pollentiores¹⁾ sint, publicumque ejas egregia Cassâ communi provisum sit, ibidem Scholae nationales Principales²⁾”).

¹⁾ A használt középfok („pollentiores”) azt tanúsítja, hogy — a kormányzék tudomása szerint is — városunk polgárai „gazdagabbak” voltak, mint más városok lakói.

²⁾ A régi rendszer a középiskola első osztályát „principia”-nak nevezte (principium: első kezdete valaminek, pl. a tudománynak); a második osztályt grammaticá-nak, a harmadikot syntaxis-nak nevezték; a negyedik osztály rhetorica, az ötödik poesis, a hatodik matematika, a hetedik fizika és a nyolczadik filozofia nevet viselt.

erigantur, prout Magistratus Elisabethopolitanus harum erigendarum facultatem jam etiam effective sollicitavit; quo super proinde Regium Gubernium ulteriorem D. Vestrarum declarationem praestolatur. E Regio M. Princ. Trans. Gubernio.“ Vár. lev. 1786—370 sz.).

A város felküldött nyilatkozatában azt mondja, hogy: hajlandó idővel a kívánatos középiskolát felállítani; de alap hiányában most rögtön annak ajtait meg nem nyithatja a tanuló ifjúság előtt. Miért — tekintettel roppant adósságaira — egyelőre késlelődjék a dolog.

Erre a főkormányszék ezt írta: „Dem Szamosujvárer Magistrat. Da es sehr befremdend ist, dasz der Magistrat von Errichtung einer Hauptschule daselbst aus Mangel des Fondes enthoben zu werden verlanget, da doch die Stadt Szamosujvár bekanntlich eine der wohlhabendsten und volkreichsten in Siebenbürgen ist, so wird ihm Magistrat zu Folge eines hohen Hof-Decrets von 14-ten März aufgetragen ohne Zeit-Verlust die Anstalten zu Errichtung einer Hauptschule um so mehr zu treffen; da der daraus für die Stadt entspringende Nutzen sehr einleuchtend ist; denn ob schon die bemitteltern Bürger ihre Kinder in andere ansehnliche Städten könten erziehen lassen, so sind doch dieses die weniger bemittelte Ältern zu thun auser Stande; und gleichwohl musz die Erziehung der ärmere Jugend dem Magistrate nicht weniger nahe gehen. Eine Trivial-Schule ist unzureichend zur Bildung Junger-Leute, deren zukünftige Bestimmung grösentheils der Händelstand ist. Selbst den Kindern der wohlhabendern Einwohnern wird es zuträglicher seyn, wenn sie unter den Augen ihrer Ältern erzogen werden, wenn diese selbst auf ihre Sitten wachen und der Erziehung eine dem künftigen Stande angemessene Richtung geben. Endlich wachsen durch die Errichtung einer Hauptschule der Stadt auch dadurch ansehnliche Vortheile zu, dasz alles Geld, was bisher auf auswärtige Erziehungen verwendet würden, darin im Umlauf bleiben. Von dem königlichen Siebenbürgischen Landes. Gubernio.

Hermanstadt den 5-ten Maj 1787.“

3. Fejezet. A város felállítja a gymnasiumot.

A főkörmányszék iratában, mely a városunkban levő „trivialis“ iskoláról (három osztályú népiskola) kér „informatio“-t, ezeket mondja: Postquam in civitate ejate etsi L. Regiisque Civitatibus adnumerata sit, et ex eo erectio scolae Principalis (= gymnasium, középiskola) pluribus in-juncta fuerit, actu tamen ibidem adhuc solum scolam tri-vialem esse.“ (Vár. lev. 1789—225 sz.).

A kormánynak határozott szándéka volt, hogy a fejedelemiség minden szabad kir. városában gymnasiumot állit-tasson. Azért mondja a közlött idézetben, hogy: „Habár Szamosújvár a szabad királyi városok közé soroztatott (1786 végén, tehát három évvel ezelőtt), mégis nincs közép-iskolája, hanem csak népiskolája vagyon.“

Kemény Samú báró, Belső-Szolnokmegye főispánja — a kormány nevében — meg is sürgeti tanácsunkat, hogy a kormány által felállítatni rendelt középiskola („scola Principalis“) megnyitása érdekében tegyen már eredményes lépést. (Vár. lev. 1792—32 sz.).

Rögtön munkához láttunk: „Közös gyűlést tartott a clerus, a tanács és communitás. A város elhatározta, hogy felállít két osztályt (principia és grammatica) és két tanárt fizet; az egyiket az örmény clerus kebeléből veszi és a másikat pedig a világiak közül választja. A két tanárnak ad fáradozásukért 200 frt kézpénzt, 50 véka buzát és 24 szekér fát. A világi tanár szállásáról is a város gondoskodott.“ (Vár. lev. Örmény prot. III. köt. 490 l. 1792 év).

A középiskola első osztályát (princia) Miron Mihály örmény szertartású kath. pap tanította („Reverend. Dom. Michael Miron Professor“); fizetése 100 frt kézpénz. (Vár. lev. 1793—16 sz.). — A világi tanár Czirják Ignác volt; ennek fizetése 1794-ben 166 frt 40 kr. és szálláspénze 30 frt. (Mivel a felállítás évében [1792, 93 tanév] egyenlő volt mindkét tanárnak fizetése, következtetem, hogy a második tanévben nemcsak a Czirjákét emelték fel, hanem a Mironét is!). Az egyházi személynek, mint papnak, volt természetbeli szállása. E szerint gymnasiumunk megnyílt 1792 őszén és első tanárai: Miron Mihály és Czirják Ignác voltak.

1805-ben a városi közgyűlés azt határozza, hogy „Gálffy Ferencz tanítsa a principiát és grammaticát, Benai Simon pedig a principiáig tanítson. Gálffy 250 és Benai 200 frt fizetést kapjon.“ (Vár. lev. 1805—375 jegyzőkönyvi sz.).

Három évig tehát mind a két osztályt egyedül Gálffy tanította; 1809-ben gymnasiumi tanárnak választja a város Keresztes Gergelyt is („Reverend. Dom. Gregorius Keresztes scholae majoris Latino-hungaricae Professor.“ Vár. lev. 1809—1113 sz.).

4. *Fejezet. A gymnasium megszűnik, de újra megnyílik.*

Tizenhét évi fennállás után (1792—1810) megszüntette a város kétszállyú középiskoláját 1810-ben; de már 1811-ben „sokan akarták, hogy a grammatika és syntaxis — a polgárok költségeinek könnyebítésére, — taníttassék;“ azért Thumán (Tamási) Domokos örmény papot ki is jelölték tanárnak. De „a projectált iskola felállítására a tanács consensusát nem adhatja, mivel a Gymnasiumok szaporítása a felsőbb rendelkezések szerint tilalmas; de ha e tárgyban munka készítették, a Tanács felküldi azt;“ (Vár. lev. 1811—1642 sz.). És így most nem két-, hanem háromosztályú középiskolát akartak állítani. El is készítették a tervet és ezt a következő irat kíséretében küldötték fel a főkormányshoz:

„Excelsum Regium Gubernium! Hogy az idevaló szamosújvári polgároknak fiú-gyermekei közül sokan csak a principiáig járhatnak iskolába és közülök igen kevés számmal mehetnek által Kolozsvárra a nagyobb tudományoknak tanulására, annak azt a valóságos okát tudjuk lenni, hogy közülök alig egy-kettő vétetvén be a convictusba vagy seminariumba fundatióra, szüleiknek pedig modjuk és tehetőségük nem lévén arra, hogy a mostani nagy drágaságban a városon (Kolozsvárt) házat és kosztot fogadjanak nekik, — önként foly, hogy sok jóra menendő ifjakkak a kik, ha iskolákat végezhetnének, idővel a fels. Fejedelemnek és a nemes Hazának hasznos szolgálatokat tehetnének, — a tudatlanságnak porában kellek maradniok. Hogy tehát

nemcsak a magunk, hanem polgártársaink gyermekein is segélyhessünk és a Fejedelem, a haza szolgálatján kívül ezen városnak kormányzására és boldogítására is alkalmas tagok készíthetessenek és nevelthetessenek:

Nagy alázatossággal instáljuk a fels. kir. főigazgató Tanácsot az iránt, hogy a megírt okokból ezen militaris 18^{12/13} esztendőben a grammaticának, azután pedig a syntaxisnek ezen városban leendő taníttatására az eddig volt két professoron kívül még egyet fogadni (minthogy a tanulók felesen vannak) — kegyesen megengedni és ezen kegyelemről bennünket hova hamarább bizonyossá is tenni méltóztassék. Szamosújvárt 1812. nov. 7.⁴

A szélen még ez van: „Az eddig volt két professoron ¹⁾ u. m. tiszt. Korbuly Márton és világi tanító Benai Simonon kívül még csakugyan idevaló presbiter Tomesk (Thumán = Tamási) Domokos urnak is applicatióját (a melyben a helybeli mélt. plebános úr is consentiált...), mert a két tanító nem elégséges. (Vár. lev. 1812 év 1777—1782 sz.).

A főkormányzék helybenhagyta a tervezetet. A háromosztályú középiskola 1812. nov. 2-án nyílt meg. Most lássuk, mit mond ide vonatkozólag a jegyzőkönyv:

„A mai napon (1812. okt. 8.) tartott mixta sessioban, jelenlétében a helybeli mlts plebános-esperes urnak, közakarattól elhatározottat, hogy az oskolák beállításával ²⁾ az idén a g r a m m a t i k a, ³⁾ jövődőben pedig a syntaxis taníttassék; az idén a grammatikának és principiának tanítására kineveztetik tiszt. Keresztes Kristóf (ha haza jövetelével magára vállalja); a major és minor parvanak tanítására tiszt. Thomas Domokos ur, a kissebbikére pedig Benai Simon az eddig való fizetéssel.“ (Vár. lev. 1812—1625 sz.).

Erre a főkormányzék a következőket írta:

„A grammaticalis iskolákban kívántott tanítás végett kért 2-dik Professor iránt a kir. Fő-Igazgatótanácshoz Ktek által felküldött Tudositások eő Felsőge eleiben terjesztetvén, méltóztatott eő Felsőge a közelebb mult 7-ber 3-án 2451.

¹⁾ Ezek népiskolai („normalis“) tanítók, kik a „trivialis“-iskolában tanítottak.

²⁾ Ekkor szünidőt szeptember és október havaiban tartottak.

³⁾ A két első osztály.

sz. alatt költ kegyelmes Decretuma által megengedni, hogy az azon városi iskolában az eddig volt Professorokon kívül a Grammaticalis iskolához tartozandó 2-dik Professornak is, a ki t. i. a syntaxist tanítani fogja esztendőnként 250 frt az alldialis cassából fizetessék és ugyan a város alldialis jövedelmeiből 12 véka buza és két öl tűzifa adassék. Melly kegyelmes határozás ezennel kegyelmeteknek az idei febr. 6. napjáról ide felküldött tudósításokra visszairatik. G. C. Bánffy,“ (Vár. lev. 1813—1758 sz.).

A püspök Tamási Domokos örmény szert. papot, ki a syntaxist (harmadik osztály) tanította, elrendeli Maros-Vásárhelyre tanárnak. Azért a tanács felirt és kérte a püspököt, hogy hagyja itt Tamásit („qui ob contestatam in docendis juvenibus industriam omnibus charus...“) és helyette nevezze ki a helybeli Korbuly Márton (Vártán) nevű örmény papot, ki foglalkozás nélkül van. (Vár. lev. 1816—1750 sz.).

De a püspök megmaradt elhatározása mellett. „A deák iskola második professorának elmenetelével üresedésbe jött állásra“ ketten pályáztak: Bárány István (Der-Ëszthephán Kárimiszján) és Korbuly Márton. Mind a kettő örmény szert. pap. Az első nyerte el az állást. (Vár. lev. 1817—1588 sz.). Azonban Bárány István bevétetett a clerusba és helyébe Gábrus Zachar neveztetett ki a deák iskola második professorává. 1818. okt. 31-én. (Vár. lev. 1818—1969 sz.).

A tanév szept. végén zárult be és az új iskolai év nov. 1-én kezdődött. A szünet egy hónapig tartott (október. Vár. lev. 1818—3003 sz.).

5. Fejezet. A gymnasium kibővítése.

1819-ben még két osztálylyal (negyedik osztály = rhetorica és ötödik osztály = poesis) ki akarják bővíteni a gymnasiumot; azért Erdély róm. kath. püspökéhez a következő szép magyar felterjesztést intézi a város:

„Nagyméltóságú Püspök Ur, kegyelmes Urunk!

Boldog az a Haza, a mely azzal dicsekedhetik, hogy a maga kebelében mind a szabad, mind a mesterséges tudományok a legnagyobb mértékben virágoznak.

Hasonlóképpen boldognak tarthatja magát egy olyan megye vagy város is, mely a maga kebeléből mind a Fejedelemlnek és hazának szolgálatjára jó hazafi férfiakat, mind a maga szülővárosának jó, hasznos polgárokat tud kikészíteni. Mindezek pedig máskép meg nem eshetnek, ha csak a Fejedelemlnek előrealó atyai gondoskodásából, — melynél fogva az olyan férfiak a fejedeleml és haza javára készíttethetnek, — az intézetek meg nem tétetnek.

Ilyen előrealó bölcs és szent gondolata vala dicsőségesen uralkodott fels. Mária Theresia császárnőnknek is, midőn 1778. esztendőben ezen nagyfejedelemségben, minden helységekben a normalis iskoláknak behozatalát kegyelmesen parancsolni méltóztatott, mely kegyelmes rendelés a fels. kir. Gubernium által 1778. júl. 3. 597 sz. a. minden jurisdictioknak közönségesen tudtokra tétetett.

Ezen fels. parancsolatnak — mintegy igen hasznos és szent intézetnek — jobbágyi hívsséggel viseltető egyik követője ezen város is. Valamely 1779-ben, tanító¹⁾ a maga kebelében nem találta, a fels. kir. Guberniumot, egy azon intézetre megkivántató tanítónak kinevezésére instálta vala, melyre a tisztelt fels. kir. Gubernium 1779. szept. 3. 695 sz. a. kelt Kegyelmes rendeletében az iránt tudósítani méltóztatott communitásunkat, hogy mivel ezen városunknak allod. cassája olyan állapotban találta lenni, a melyből a kinevezendő tanítónak fizetése igen könnyen kitelhetik, azért decláralja magát a communitás, hogy egy olyan tanítónak az ígért naturale adjutumokon kívül kész pénzben micsoda summát ajánlhat?

Hasonló és a városunk boldogítására czélozott szent gondolatja vala felségesen uralkodott II. Józsefnek is, a midőn 1786. aug. 16-án kelt fels. decretuma által a fels. kir. Guberniumnak 1786. okt. 20. 8671 L. 397 számok alatt k. rendelése útján kegyelmesen megparancsolni méltóztatott vala, hogy mivel ezen város communitásának allod. cassája tehetős állapotban légyen, azért nationa-

¹⁾ Kezdet óta volt városunkban örmény tannyelvű (örmény) iskola; azért a felterjesztés 'tanító' alatt magyar tanítót (és így magyar iskolát) ért.

lis, principalis iskolák¹⁾ állittassanak fel ezen városban.

Tisztelt és dicsőségesen uralkodott II. József eő Felsége városunkhoz való atyai fels. gondoskodását még bővebb mértékben is kegyelmesen terjeszteni kívánván, 1787. márc. 14-én kelt. fels. decretuma erejénél fogva különösen megparancsolni méltóztatott, hogy ezen városban nationalis iskoláknak nagyobb classisai is haladéknélkül állittassanak fel, mely kegyelmes és fels. decretum a fels. kir. Gubernium útján 1787. máj. 5. 4087. E. 208 számok alatt tudtára is adatott ezen városi communitásnak.

Mindezen fels. és kegyelmes decretumoknak következeiseiben ezen tanács a városi közönséggel együtt még az elmúlt 1812. nov. 7-én 1779 magistratualis sz. a. instálta vala az erd. fels. Guberniumot, hogy mivel az idevaló polgárainknak gyermekei közül sokan ezen városban a principiáig járhattak oskolába, nagyobb tudományoknak tanulására pedig Kolozsvárra vagy máshova, azért hogy némelyek a nagy költségnek megtételére tehetetlenek voltak, nem jártathatták; azért a tisztelt fels. kir. Gubernium méltóztatna kegyelmesen megengedni, hogy a grammaticai és syntaxisi tudományoknak tanítására egy arravaló alkalmas tanító fogadtassék; mely alázatos kérésünk a sokszor tisztelt fels. kir. Gubernium útjain eő Felségének, mostan dicsőségesen uralkodó Fejedelmünknek szentséges szine eleibe terjesztetvén, méltóztatott eő Felsége 1813. szept. 13-án 2451 sz. a. kelt kegyelmes decretuma által megengedni, hogy a grammaticai és syntaxisi tudományoknak taníttatására egy alkalmas, az allod. casánkból esztendőnként fizetendő 250 frt Rh. fizetése mellett tanító fogadtassék, mely kegyelmes decretum a fels. kir. Guberniumnak 1813. okt. 11, 7687 sz. a. kelt rendelése mellett tudtunkra adatván, az ótától fogva ezen városban a normalis oskoláktól kezdve egészen a syntaxisig ifiaink taníttatnak, melynek nagy hasznát tapasztalja ezen városi publicum.

¹⁾ Hazai felsőbb iskolák. Az iskola itt osztályt jelent; tehát iskolák = osztályok.

Fennebb megírt bölcs és szent intézeteknek következtében városunk választott közönsége a Tanácscsal egyetemben a maga kebelebeli polgártársainak boldogításokról bővebben is gondoskodván, hogy azoknak gyermekeiből jövődre jóra menendő ifiak, a kik valaha mind a fels. Fejedelemnek, és a nemes hazának is hasznos szolgálatokat tehessenek, mind ezen városnak kormányzására és boldogítására alkalmas tagok készíthetessenek s nevelthetessenek, — megegyesített akarattal abban határozta meg magát, hogy a poesisi és rhetorikai studiumoknak ezen városban leendő taníttatására egy professornak a városi cassánkból adandó fizetése mellett való megengedését a Felsőségől eszközölje ki, ezen sarkalatosabb okokból:

1. Mivel ezen város a fels. Adományoknál fogva kereskedő város levén, benne levő polgárainknak nem mindnyájoknak vagyon az a pénzbeli tehetségek, hogy gyermekeit — ezen mostani pénzeknek nagy szükében — nagy költséggel más városokban nagyobb tudományokat folytattató oskolákban jártathassák;

2. Hogy a szegényebb sorsú polgárainknak gyermekei, ha egyszer, — úgy szólva mintegy érezhetlen költség nélkül — rhetorikáig mehetnek, az után könnyebben, philosophiai és törvényi tudományoknak tanulására más városokban által mehetnek vagy fundatió vagy más patrocíniumok útján és ha szinte

3. Csak a rhetorikáig is maradnának polgárainknak gyermekei, mégis mindenféle statusban, hivatalokban vagy más téren is — melyek közé tartozik a kereskedés is, a melyben nagyobb pallérozottság és írástudás is kívántatik, elegendő léssen, hogy azokat minden, másokra való szorulása kirekesztésével, magokra folytathassák.

4. Ha ezen városunk kebelében a poesisi és rhetorikai studiumok tractaltathatásának megengedése nyeresében városi communitásunk szerencsés leszen, úgy két haszon háromol városunkra és a nemes hazára.

a) Egy az: hogy a városunk polgárai a nélkül, hogy kényteleníttessenek nagy költséggel gyermekeiket más városokban taníttatni, aztat itten is folytattatván, idővel mind

a Fejedelemnek, és a nemes hazának hasznos, mind ezen városnak kormányzására és boldogítására alkalmas tagok neveltethetnének és készíttethetnének.

b) Más az: hogy Szamosújvár városától kezdve Kővárvidék széleig egy részről, más részről Beszterczéig, harmadik részről Maros-Vásárhelyig, negyedik részről Magyarország széleig rhetorikáig tanító oskolák nem lévén, az ezen distanciákig terjedő circulusokban levő földes uraságoknak is gyermekei kevesebb költséggel taníttatnának.

Mindezen általunk meggondolt, meghatározott szent célnak elérhetésében nagyobb eszközlő főbb factort és patronust, mint Excellenciádat, mint ezen Nagyfejedelemségben levő róm. kath. oskoláknak legfőbb directorát, nem látjuk, nem is tartjuk lenni, mely szerint könyörgünk Excellenciádnak a legmélységesebb tisztelettel és alázatossággal, méltóztassék a fennebb is elészámlált okokból a fels. kir. Gubernium és ha a szükség úgy hozza a fels. Thronus előtt hathatós közbevetése mellett kegyelmesen kieszközölni, hogy városunk kebelében a poesisi és rhetorikai studiumoknak is taníttatások és egy professornak a városunk cassájából esztendőnként adandó naturale adjutumokon kívül fizetendő 300 Rfnak fizetése mellett kegyelmesen engedtessek meg; mely célunknak elérésében Excellenciádnak hathatos patrociniuma és közbejövése mellett meghitt reménységgel és teljes bizodalommal lévén, továbbá azon is esedezünk Excellenciádnak, mivel hogy ezen városban eddigelé a kolozsvári kir. lyceum tanítása módjához alkalmazva tractaltattak minden classisbeli studiumok, — az ezen városi oskolákból más városokban nagyobb tudományok tanulása végett menendő ifjaink az idevaló oskolák praefectusának u. m. localis parochusunknak és concernens professornak, kinek kebeléből kimennek, adandó scholasticum testimoniumai mellett, minden crisisnek formálása nélkül vétethessenek be. A kik örökös és fogyhatatlan alázatos tisztelettel késő maradéig vagyunk s maradunk Excellenciádnak, Szamosújvárt, 1819. júl. 14. a tanácssal és választott közönséggel együtt tartott gyűléséből alázatos szolgálai. (Vár. lev. 1819—1195 sz.).

6. *Fejezet. Rudnay Sándor primás sikeres közbenjárása.*

Időközben az erdélyi püspök: Rudnay Sándor, ki mindig jó indulatot tanúsított városunk iránt, esztergomi érsek lett. Városunk pártfogóját kérésével felkereste az érseki székben is. Erre Rudnay primás ezeket írja:

„Cum intuitu Professoris Humaniorum classium ad Gymnasium Szamosujváriense introducendi ad excelsum Regium Gubernium recurrerim, maxque idem negotium Altissimo quoque loco debite commendare non intermiserim, nihil super est, quam ut Amplissimus Magistratus benignam eamque ut spero favorabilem Resolutionem in patientia praestoletur.“ (Vár. lev. 1819—1929 sz.).

Ezen biztató sorok után nemsokára a főkormányzék a következő választ intézte városunkhoz:

„Praeces D. Vestrarum et Communitatis horsum promotas, abhincque Suae Majestati Sacratissimae substratas sub 14. aug. a. c. Nroque aulico 1815. emanatum eo fine communicari D. Vestris, ut audita Communitate quod constituendum alterum Professorem horsum referant, simulque opinionem depremant qualiter in ductu praelaudati B. Decreti hujus plene instructum Gymnasium in ejate civitate erigi possit.“ (Vár. lev. 1820—2125 sz.).

Erre a következő felirattal felelt a tanács:

„Az innen folyó 1820. júl. 14. az ezen városban a poesisnek és rhetorikának tanítására 300 frt fizetéssel és naturalék applacidatioja mellett egy professornak kinevezésére engedelem kéretett és ennek teljesedésbe való vételét az akkor erdélyi püspök, mostan pedig nemes magyarországi primás nagymélt. Rudnay Sándor eő herczegsége által a fels. kir. Guberniumban promoveált, onnan pedig Ö Felségéhez felküldött informationora e folyó 1820. aug. 14-én 1815. sz. a. kelt udvari decretumban azt méltóztatván eő Felsége parancsolni, hogy a Gymnasiunban a poesisi és rhetorikai tudományoknak tanítására nem egy, hanem két professorok rendeltessenek; tehát a tisztelt udvari decretumnak következéseül meghallgatván a helybeli választott közönséget az iránt, hogy t. i. akarja-e és hajlik-e arra maga is, hogy a kirendelendő második humanitatis

professornak is az allodialis cassából fizetés assignáltassék? És továbbá hogyan és miképen lehessen itten Szamosújvárt egy egész tökéletességgel elrendelt Gymnasiumot a helynek és az allod. cassának erejéhez és tehetségéhez képest felállítani? Ezekről a maga declaratioját hat pontokban foglalt indító okokat megvizsgálván, azokból mind a tanuló ifjúságra, mind pedig azok szüleinek boldogítására nézve helyesnek és elkerülhetetlenül felette szükségesnek s hasznosnak találtuk magunk is, hogy a gymnasium felállítatván, abban per 300 frt fizetéssel és naturalékkal is provideálando két professornak a poesist és retorikát tradálják és tanítsák; mely ezen opinativa declaratioját a fenn említett választott közönségnek oly alázatos kérés mellett küldjük fel a parancsolt informatio gyanánt a fels. kir. Főkormányzó-Tanácshez, hogy azt maga is helybenhagyván Ő Felségének pro suprema Caesareo Regio determinatione illő és foganatos ajánlás mellett felküldeni méltóztassék. Szamosújvárt, 1820. decz 2-án: (Vár. lev. 1820—2294 sz.).

7. Fejezet. A kibővített gymnasium szervezte.

A város — a főkormányzék rendeletére — ötosztályú gymnasiumáról a következő tervet készítette:

„Valamint más ezen hazabeli gymnasiumokban öt számból álló professorok szoktak tanítani, úgy itt ezen városban is csak annyi individuumnak kinevezése tartatik szükségesnek az alább megírandó és az allod. cassából fizetendő pénzbeli salariumnak és naturaléknak megadása mellett.“



Kisebb közlemények.

Vörösmarty „Zalán futása.“ Erre a remek munkára megjelenésekor nyolczvanketten fizettek elő. Az előfizetők között ez a négy örmény volt: Jakabffy Gergely táblabíró, ki a szamosújvári plebániái templom nagyoltárát sajátjából csináltatta, továbbá

Karátsonyi Emánuel táblabíró, Karátsonyi Mihály, a kir. tábla hites jegyjője és Szentpétery István táblabíró. Ha most tekintetbe vesszük azt, hogy 20,000 örményből 4 (a mi $\frac{4}{200}$ %) és 6.000,000 magyarból 78 (a mi $\frac{78}{60,000}$ %-nak felel meg) előfizetője volt a mondott nagybecsű műnek, akkor bizvást állíthatjuk, hogy aránylag több örmény fizetett elő a nagy költő „Zalán futása”-ra, mint magyar. Imé tehát ezelőtt 75 évvel is (nem is mondom, hogy hányad ízben) bebizonyították az örmények, hogy „magyarabbak a — magyarnál.”

Szamosújvár alapítása idejével (1700 év) körülbelől összeesnek azon mozgalmas honi események, a melyekről idősb Czegei Wass Györgynek, Dobokamegye akkori „substitutus főispánjának” hivataloskodása alatt, (1704. jan. 1-től — 1705. okt. 31.) vezetett, s gróf Kemény József történetészünk által az erdélyi muzeum kézírattárának hagyományozott naplójegyzetei, illetőleg ahhoz csatolt levelezései számat adnak, az utókor részére. Az 1704. jan. 1-én megkezdett hivatalos naplót Wass György ily bevezető fohászzkodással kezdi meg: „Úr Isten, adj csendes és békességes új esztendőt!...” (t. i. akkor folyt a Rákóczy-féle belháború az országban; melynek részleteiről igen sok érdekes följegyzést tartalmaz a szóban levő napló). Szamosújvár városa, a két szomszédos vármegyének. — Belső-Szolnok és Dobokának, — éppen határszélén, mint privilegizált város egyik törvényhatóság alá sem tartozván, ezidőtájt még csak bölesőkorát éli, (alig 4–5 éves volt, mondhatni csak most épül), s így, — habár maga a vár hosszú történelmi múltra tekinthet vissza, — Szamosvár, a város, még nem igen szerepelt az országos közéletben és a mozgalmas korszak nemzet-történelmi eseményeiben. Mindazáltal id. czegei Wass György naplója, a jelzett két esztendőről, reánk nézve érdekes annyiban, hogy az akkor gyermekkorát élő városunk környékének egykorú eseményeiről, sok tanulságos adatot tartalmaz. Így például jan. 14-ről (1704) följegyzi, hogy a lovas német milícia *Dengelegre* huzodott; továbbá jún. 15- és 16-ról említi, hogy *Rettegtől* fogva fel egész a Nagy-Szamos mellékén levő *Kuduig* a falukat és asztagokat felégették, úgy *Somkereket* is. Február 25-én azt írja, hogy „küldöttem *Bonezidára* egy szegény papot, hogy a dolgoknak bizonyosan gödögre menjen és bizonyos híreket hozzon.” — A naplójának gondolkodás-módját érdekesen jellemzik azon szavak, melyekkel a *Thoro czkai István* levélére irt válaszát bezárja: „*Pulchrum est Deo és Patriae vivere, justo suo Regi fideliter servire; nunquam merces talium erit peritura.* Ezzel Isten oltalmába ajánlom Kegyelmedet!...”

II. Vilmos és Abdul Hamid. Ama művészileg épített kútnak, — melylyel a német császár, konstantinápolyi látogatása alkalmával, a szultán székvárosát megajándékozta, — érdekes föl-

irata következőleg hangzik: „Abdul Hamid szultánnak hű barátja, a császárok családjának legszebb ékessége II. Vilmos, ki a boldogság csücspontját elérte, német császárrá lett, — ajándékozta ezen kútat a Padisáhnak, megszipitván vele mindjárt Sztambult, mihelyt annak földjére lépett. Látogatásának emlékére építette ezen kútat. A tiszta víz, mely belőle folyik, olyan tiszta, mint a két uralkodó barátsága. A műnek építészeti szépségei felhívják a nézők bámulatát és a kút, míg csak a világ fennáll, hirdetni fogja ezen látogatásnak kedves emlékezetét!”

A régi világból. Az erdélyi részekből a XVIII. század végén és a XIX. század elején Magyarhon déli vidékeire kiköltözött, s magyar nemességgel birt örmény családok köréből, az 1838. évben „királyi tanácsosi” czímmel három tekintélyes férfiú lett kitüntetve; névszerint: ittebei Kiss Antal, aranyarkantyús vitéz, — Karátszonyi István táblabíró, — s Gyertyánffy Dávid, ki akkor Torontál-vármegeye alispánja volt.

A sáh vásárlásai. Muzaffer-Eddin sáh a francia fővárosban rengeteg sok pénzt költött; sok mindent vásárolt, csak csecebecséért majdnem háromszázezer frankot fizetett ki. Egy diplomata, a ki állandóan a sáh környezetében tartózkodik, azt beszélte, hogy Perzsia uralkodója mindent megvesz, a mi tetszik neki, a legjobban pedig az automobil tetszik. Már két ilyen kocsit vásárolt. Vett fonográfokat és grafonokat, azonkívül remek szép ékszer és prémet, továbbá órákat, gyűrűket, selyemszöveteket és más e fajta dolgokat. Vett egy elektromos ventilátort és egy elektromos világításhoz való berendezést is, azonkívül fotografáló készüléket, különböző nagyságban. Ha valamerre kocsikázott és valamit meglátott, a mi megtetszett neki, tüstént kiadta a parancsot, hogy vegyék meg. Sok kereskedő elküldte a sáhhoz megbizottját a szállóba, ezekkel a sáh megbizottja érintkezett, a ki különben a többi vásárlás dolgát is intézte. A sáhnak nagy bizalma van iránta. Ez a bizalmi férfiú dönté el minden vásárlás sorsát. Annyi mindent vásárolt össze a sáh európai utjában, hogy egy egész hajórakomány kelt belőle. Az összes holmit ládába csomagolták és a marseillei kikötőből vitték Teheránba. A francia kormány remekszép sévresi porcellán-tárgyakat ajándékozott a sáhnak, a ki különben ilyenfajta dolgokat is rendelt. Az ajándék nagy örömet okozott a sáhnak, a ki mindenért lelkesedik, a mi szép, legyen az akármilyen apróság.

Irodalom és művészet.

Leó pápa gyermekkori költeménye. XIII. Leó pápa 1822-ben, mint tizenkét éves gyermek, a mikor Viterbóban a Jézus-társasági atyák növendéke volt, Gonzaga-Szent-Alajos

tiszteletére szonettet írt; a mely nagy költői hecse és mély vallásos érzülete által annyira megnyerte a gyermekköltő felebbvalóinak, az intézeti igazgatóságnak tetszését, hogy azt ki is nyomatta. Azóta világtörténelmi jelentőségű pályát futott be P e c c i J o a c h i m: pápa lett belőle, a pápák hosszú sorának egyik legkitünőbbike, legnagyobbika, a kinek megadatott, hogy 90 éves korában bámulatos szellemi rugékonysággal megáldva, a szent esztendőben maga köré látta gyülekezni az egész világ katolikusságának zarándok-küldöttségeit, köztük a kettős jubileumot ülő magyarokat. A gyermeki hódolat és tisztelet számtalan jeleivel örvendezteti meg ezuttal a katolikus világ, Krisztus agg földi helytartóját; de talán egyik sem fogja ő Szentségét kellemesebben meglepni, mint az az ajándék, a melylyel Szent-Gellért fenköltlelkel t ü t ő d j a a csanádi püspöki székből: D e s s e w f f y S á n d o r mutatja be gyengéd figyelemmel ő Szentségének az ő és egyházmegyéjének hódolatát. D e s s e w f f y p ü s p ö k ugyanis e czélből olasz eredetiben és magyar fordításban lenyomatta a pápa gyermekkori költeményét; a költemény magyar fordítása igen sikerült és Csicsáky Imre pápai t. kamarás, zombolyai plebánus (a jeles magyar D a n t e-fordító) műve; a ki tudvalevőleg néhány év előtt kötetbe összegyűjtve adta ki a pápa latin és olasz költeményeinek magyar fordítását. Az említett költemény így szól:

**Az angyali ifjúnak,
Gonzaga-Szent-Alajosnak**

a Jézus-társasági atyák növendékei Viterbóban ünnepét ülven, szent-Ignác templomában, e Szonettet ajánlják:

Szent-Alajosnak képe ez, — melyet
Ahitatos hívők állnak körül;
A művészet, mely alkotá, örül,
Hogy a természettel versenyezhetett.

A szüzi arcz oly halvány, beesett,
Szemébe lám a köny özönje gyül,
Ha elgondolja kinos érzetül:
Krisztus miértünk mennyit szenvedett!...

De, bár, szelid arczát a mesteri
Kéz oly hűséggel tudta festeni, —
Lelke' szépségét nem festette le.

Mert, bármí nagy a művész szelleme,
Hogy, mily dicsó, egy mennyországi lélek:
Nem festhetik le halandó művészek!...

A költemény pergamentre van nyomtatva s első oldalán az olasz eredetit, második oldalán pedig a magyar fordítását tartalmazza. Mindkét szöveg köré Ákantisz Viktor gyönyörű és stilszerű színes rajzokat készített, a megfelelő emble mákkal. Így

az olasz oldalon Le ó pápa és Szent-Alajos arczképe, a magyar oldalon pedig Szent-István király és Szent-Gelért arczképe látható, mindegyik remek kivitelben. A költemény pompás fehér bőrkötése a hazai műiparnak valóságos remeke*).

(„Alkotmány.”)

Új Francia-örmény szótár. Lus z i n e á n G u i d ó örmény herceg, ki rég foglalkozik irodalommal, ezen újabb műve, az irodalomnak egyik büszkesége. Ez a képes francia-örmény szótár, mely szöbőségre is minden elődét felülmulja, minden egyes francia szónak nemcsak ó-örmény, hanem új-örmény, sőt török jelentését is adja. A most megjelent nagy nyolczadrét alakú első kötet, mely A—H-ig terjed, 1061 három hasábos oldalra terjed. Ára ennek a kötetnek 25 frank. Kapható Párisban a szerzőnél. Konstantinápolyban a „Büzántion“ ezimű örmény lap, vagy Marseilleben az „Armenia“ szerkesztőségében.

Közgazdasági élet.

A szmirnai főkonszultatus részéről a magyar kormány figyelmre a liszt kivitel előmozdítására irányoztatott. A tény — mondja a konzuli jelentés — hogy az aránylag drága amerikai liszt itt (Smirnában) elkél, arra indíthatná a nagy magyar gőzmalmokat, hogy több figyelmet szenteljenek ennek a piacznak. Magyar lisztet most csak csekély mennyiségben hoznak be; mert ez a liszt csak finom süteményekhez való és az itteni pékeknek tulságosan drága.

Új piac a Keleten. Fiuméből írják a „Budapesti Hirlap“-nak: Miután kivitelünk sorban gyökeret vert a délázsiai partvidék kikötőiben, legújabbban Mezopotámia-ban fejlődött említésre méltó exportunk. Az osztrák Lloyd egy egész hajót rakott meg az imént Fiumében és Triesztben ládadeszkával és szétszedett kész ládákkal, a melyeket datolyacsomagolásra használnak. Az exportált árú mennyisége, (melyet a „Polluce“ nevű hajó szállított el) közel 200 koczirakományt tesz. Megjegyzendő, hogy Mezopotámia déli gyümölcstermelői eddig más termelőhelyekről felelték szükségleteiket. A mult hónapban indult két keletindiai gőzös és vitt már 3563 ládát; szakkörök véleménye szerint ez a piac biztosítottnak látszik továbbra is fa-exportunk részére. Trieszt, a fán kívül, mindeme hajókkal még egyéb árúkat: cukrot, fémárút, papirost, gyufát, szövöttárút, továbbá kisebb mennyiségben: kávé, sört, festéket, üveggyöngyöt, üveg- és porcellán-

*) Érdekesnek tartjuk e közlemény kapcsán följegyezni, hogy Szent-Alajos officiumát a szamosújvári örmény katolikus egyházban is megtartják, hol az újonnan restaurált Salamon-templomban az „angyali ifjú“ tiszteletere, legújabbán díszes szobra is felállított, — a hitbuzgalom fokozottabb emelésére!

Szerk.

árút, gombot, szappant és fezt is exportált. Ugy látszik tehát, hogy az osztrák kereskedők erélyesen hozzáálltak a mezopotámiai piac meghódításához. Jó volna — mondja az idézett forrás — ha mi is megpróbálnók ez új piacon a térfoglalást: hogy ez nehézségekbe alig ütköznék, — fakivitelünk idézett példája mutatja!

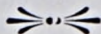
Mi ujság az örmény világban?

Keletről hozott örmény szokás. Muzaffer-Eddin perzsasáh-ot nagy ünnepélyességgel fogadták, mikor európai utazásából fővárosába: Teheránba érkezett. A város előtt a sáh-ot az összes miniszterek és előkelő állami tisztviselők fogadták és nagy drága tálcán — hagyományos szokás szerint — kenyérrrel és sóval kínálták meg. Ez a szokás megvan a hazai örmények között is. Szamosújvárt, midőn a vőlegény menyasszonyát a templomból haza viszi, otthon az ajtó küszöbén a vőlegény anyja, vagy ha ez nincs életben, valamelyik közeli nőrokona tálcára tett kenyérrrel és sóval áll az új pár elébe és azt kívánja, hogy az életben soha se lássanak szükségét!

Öt nyelvű feliratok. Dr. Tadeán Kristóf örmény pap Ecsmiádzinben Szt-Gergelynek „Zuárthnocz” nevű romban heverő templomának takaríttatásával volt nem rég elfoglalva... és ime munka közben öt nyelvű felírást emlékekre akadtak: örmény, görög, assyr, arab és georgiai nyelven vannak ezek írva. Ezen leletről Ecsmiádzin lapja, az „Ararát” közölt is részletes leírást. Eddig már 47 sort betűztek ki. A részesek nagy érdeklődéssel várják a feliratok teljes kiolvasását...

Phing tanár, a német armenista, bizonyos idő óta Ecsmiádzinben tartozkodik, két okból: előbb azért, hogy az örmény nyelvet még alaposabban megtanulja; másodsor, hogy a régi örmény irodalom pergament-kéziratait átvizsgálhassa. Phing ezenkívül még jó fényképész is.

Babyloni serleg. Erguri város lakói közül Thekherleán Antal nevű örmény ötvös egy aranyozott ezüst serleget kapott, mely régiségnek becsé azért olyan nagy; mert az egyik babyloni királynak volt tulajdona és Kr. e. 800-ból való. Thekherleán ezt a serleget Konstantinápolyba küldötte a belügyminiszterhez, hogy ez azt nevében a császári palotának adja...



Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

Az országgyűlés bizottságai. Mult év nov. 21-én az országgyűlés megalakította az egyes bizottságokat. Az örmény eredetű országgyűlési képviselők a következő bizottságokba választottak. 1. Gazdasági bizottság: Buzát Ferencz. Dániel Márton, Molnár Antal. 2. Kérvényi bizottság: Capdebo Ferencz. 3. Közlekedésügyi bizottságba volt beválasztva néhai Lukács Béla. 4. Közoktatásügyi bizottság: Dániel Márton, Molnár Antal. 5. Napló bíráló bizottság: Buzát Ferencz, Issekutz Márczell, Lázár Menyhért. 6. Pénzügyi bizottság: Dániel Ernő, Jakabffy Imre. 7. Vízügyi bizottság: Karátsonyi Jenő gróf, Nákó Kálmán gr. 8. Összeférhetlenségi törvény revíziójára kiküldött bizottság: Pap Géza.

Vasárnapi hivataloskodás. Az örmény eredetű Kábdebó Gergely, Temesmegye népszerű alispánja, a ki a közigazgatás egyszerűsítését czélzó figyelemre méltó intézkedései által „a belügyminiszterium vezető”-jének. Széll Kálmán miniszterelnöknek elismerését nem régen méltán kiérdemelte, most a vallásosság és erkölcsösség érdekében épp oly indokolt, mint üdvös rendeletet bocsátott ki, a melyet lelki örömmel regisztrálunk: Temesvármegye alispánjának 55 319/1900 sz. rendelkezése. Tárty: vasárnapi hivataloskodás és tárgyalások tartása. Értésemre esett, hogy egyes községekben, vasárnapi napokon oly időben tartatnak közgyűlések és tárgyalások, a midőn a templomban istenítisztelet tartatják, minek következményeképp a keresztény hívők a templomlátogatásban gátolva vannak. Miután az ily eljárás a vallástalanság terjedését idézi elő, felhivom az összes jegyzőségeket és a r. t. városok polgármestereit, hogy a jövőre nézve vásár- és ünnepnapokon az isteni tisztelet ideje alatt tárgyalásokat és képviselőtestületi gyűléseket ne tartsanak. Ezen rendeletem ellenőrzésével a főszolgabírákat bizom meg, és kijelentem, hogy az ez ellen vétőket szigorúan felelőségre vonandom.

Kolozsvár város virilisei között a következő örmény nevekkel találkozunk: Id. Dobál Antal (3176 kor. 14 fillér), Sárga Kristóf (1161 kor. 46 fill.), Vikol Antal (1131 kor. 16 fill.), Korbuly Bogdán (1139 kor. 24 fill.), Vikol Lajos (1077 kor. 94 fill.), Dr. Dávida Leo (843 kor. 44 fill.), László József (774 kor. 20 fill.), Dr. Csiky Viktor (669 kor. 12 fill.).

Esküvő. Fényes esküvő folyt le ján. 3-án Kolozsvárt. Ugyanis Puskás Béla birtokos Mariska nevű leánya esküdött örök hűséget Zakariás Aladár cs. és kir. főhadnagynak.

Uj tiszti orvos. Azok között, kiket a tiszti orvosi vizsgálatok országos bizottsága a Kolozsvárt 1900. okt. 17-én tartott vizsgálatokon tiszti orvosokká képesített, van egy örmény is: ez Csásusz Károly.

Szamosújvári Híradó.

— Vasúti állomásunk az őszszel újra királyt látott: itt utazott át a volt szerb király Milán, ki gróf Zichy Jenő és mások társaságában a radnai havasokra ment — vadászni. Az állomásnál kiszállott és vadászeszímákat rendelt meg a felséges vendégre ott várakozó jőnévű iparosunknál: Kádas Ferdinándnál. Itt meggyezzük, hogy a volt szerb király már ismerte a Kádas készítette vadászeszímákat; mert Budapesten a főúrak közül többen csak az

